

V našich pomeroch nebýva pravidlom, aby sa významné životné jubileum nejakej osobnosti, nech už z oblasti vedy alebo umenia, bilancovalo aj v podobe rozsiahlej publikácie, ktorá by ponúkla istú rekapituláciu a sumariáciu počinov jubilanta, jubilantky v danej profesijnej oblasti, ruka v ruke s hodnotením osobnostného habitusu, celkovým zástojom v kultúre, s presahom a dosahom aj do zahraničia. V prípade literárnej vedkyne a spisovateľky Márie Bátorovej takáto publikácia vyšla v roku 2020. Vyše šesťdesiatčlenný kolektív autorov a autoriek prekročil svoju profesionálnu špecializáciu, aby realizoval zámer, ktorým by si uctil jej prácu a výkon.

Už výber názvu publikácie *Komplexnosť tvorivosti* signalizuje, že dielo Márie Bátorovej sa vyznačuje viacvrstevnatosťou, má mnohoraký charakter a človek váha, ktorú činnosť – vedeckú alebo literárnu – treba uviesť a zhodnotiť na prvom mieste. Zostavovateľky Renáta Bojničanová a Tamara Šimončíková-Heribanová si však poradili s touto dilemou a príspevky zoradili podľa kritérií rešpektujúcich jednotlivé oblasti tvorby M. Bátorovej. Súčasťou zborníka je aj osobná bibliografia, ktorú zostavila Veronika Čejková. Treba poznamenať, že zborník zahrnuje aj fotodokumentačný materiál, pričom vizuálnu stránku dopĺňajú jednak kresby ceruzkou od literárnej vedkyne Moniky Schmitz-Emans, jednak kresby karikaturistu a spisovateľa Pavla Taussiga, ktorého koláže výtvarne dotvárajú mnohé Bátorovej diela.

V prvej časti zborníka s názvom „Sila a odvaha skúmať“ sú zahrnuté štúdiá a články z pera dvadsiatich ôsmich autorov a autoriek. Na jednej strane ide o obsahovo aj žánrovo rôznorodé state z literárnej vedy, komparatistiky, dedikované jubilantke, no venované rozličným osobnostiam a aspektom literatúry

(napr. Vasylovi Stusovi a postavám ukrajinského exilu, Miguelovi de Unamunovi, Aloisovi Jiráskovi, Milanovi Rúfusovi, Vladimírovi Reiselovi, Dominikovi Tatarkovi a i.) od domácich (Renáta Bojničanová, Ladislav Franek, Marta Žilková, Judit Görözdi, Anna Zelenková a i.), ale aj zahraničných autorov (Salustio Alvarado, Bogusław Bakuła, Lauer Reinhard, Monika Schmitz-Emans, Alla Mašková a i.). Na strane druhej zároveň táto časť zborníka zahrnuje príspevky, ktoré sa bezprostredne vyjadrujú k vedeckej, literárnovednej alebo umeleckej tvorbe M. Bátorovej, s akcentom na jej metódu, postupy a jazyk. V stati „Od textu ku kontextu – od kontextu ku komparácii“ Katarína Zechelová osvetľuje Bátorovej interdisciplinárnu metódu s dôrazom na významovo-štruktúrnú povahu umeleckého diela, antropologický a psychologický aspekt výskumu a analýzy difúzie autorského subjektu v diele, pričom túto metódu aplikuje na vlastný výskum komparácie prozaickej tvorby Arthura Schnitzlera a Stefana Zweiga. Róbert Gáfrik vo svojej štúdií približuje odkaz Dionýza Ďurišina, jeho premeny v súčasnej komparatistike a pripomína, čo ostalo živé z jeho konceptuálnej sústavy (medziliterárnosť a medziliterárne spoločenstvo, recepcia, dejiny prekladu). Metodologické inštrumentárium M. Bátorovej hodnotí ako motivované antropologickým obratom v literárnej vede a konceptmi D. Ďurišina, na rozdiel od ktorého sa však Bátorová orientuje na autora a kontextualizáciu, spočívajúcu v tematickej analýze diela a určení typologických vzťahov k iným dielam, literárnym javom vo svetovej literatúre.

Okrem statí o metóde sa ďalšie príspevky venujú hlavne Bátorovej románu *Stred*, v ktorom sa prelína minulosť a prítomnosť. Tomáš Strauss v ňom vidí prieniky fakticity a dejín,

osobnú angažovanosť, živú kresbu aj osudovú vrhnutosť do súradníc doby a priestoru. Píše aj o Bátorovej literárnych počiatkoch (o zbierke poviedok *Zvony v kameni*, 1993; básnickej zbierke *Púšte a oázy*, 2008). Okrem toho podčiarkuje jej odvahu pozrieť sa novými očami na modernu a umiestniť do nej Jozefa Cígera Hronského (*J. C. Hronský a moderna: mýtus a mytológia v literatúre*, 2000; *Jozef Cíger Hronský und die Moderne*, 2004). Z jazykového aspektu sa románu *Stred* venuje Ján Kačala, ktorý vyzdvihuje slovnú zásobu, syntax a štýl, bohatosť a diferencovanosť jeho výrazových prostriedkov.

O esejistickej tvorbe jubilantky sa vyjadruje Etela Farkašová, ktorá upozorňuje na fakt, že práve v tomto žánri je Bátorovej individualita prítomná silnejšie než vo vedeckých textoch. V esejach Bátorová hľadá prieniky a paralely domácej literatúry s európskym kontextom, čo podľa Farkašovej predstavuje autorkin ideový manifest.

Tvorba Márie Bátorovej má aj spirituálny rozmer, najmä pokiaľ sa venuje spisbe básnikov katolíckej moderny, ako vo svojom príspevku konštatuje Ján Gálik. S aspektom spirituality v Bátorovej tvorbe súznie štúdia z pera Zlatice Plašienkovej o kozmickej dimenzii modlitby v poetických textoch Teilharda de Chardina. Zbierku poviedok *Tell* analyzuje Zuzana Kopecká, ktorá na Bátorovej tvorbu nazerá cez povahu jej literárnych postáv.

Bátorovej srdcovou záležitosťou je dielo a autorská postava Dominika Tatarku. Nad jej obrazom Tatarku, pokusom ukázať ho celostne, v súradniciach slovenského kultúrneho priestoru, ale aj mimo neho, sa zamýšľa Katarína Bednárová. Zdôrazňovanie jeho autentickosti, ktorú vyzdvihuje Bátorová, ale aj dvojkoľajnosti životného osudu a sebaaprahovania nastoľuje aj otázku, či je Tatarka ako autor existencionalistom skôr pocitovo, svojím životom alebo tematicky. Bednárová však Bátorovej predstavu o Tatarkovi ako o slovenskom Donovi Quijotovi akceptuje (101). Aj hodnotenie tvorby spisovateľa a lekára Pavla Straussa v Bátorovej práci od Tibora Žilku prináša zaujímavú optiku recepcie tejto pozoruhodnej osobnosti.

Z prvej časti zborníka sa čitateľská verejnosť mnohé dozvie o práci Márie Bátorovej ako vedkyne, esejistky, glosátorky spoločenského diania a jej umeleckej, žánrovo pestrej tvorbe (poézia, novely, román). Vnímový recipient rozhodne aspoň vo svojej myšli bude konfrontovať to, čo sa naučil v škole a čo ponúka Bátorovej optika, jej vhlad a perspektíva, ktoré dokážu posunúť rámce a preskúpiť v novom kontexte to, čo sa zdá už načisto „prebraté a prepraté“ (Alexander Matuška).

Do druhej časti publikácie s názvom „Uvidieť srdcom“ prispelo štrnásť spisovateľiek a spisovateľov, ktorí pozdravili jubilantku formou básní a úryvkov zo svojich prozaických literárnych diel (ako Boris Brendza, Leopold Hnidek, Erika Schuster, Tamara Šimončíková-Heribanová, Stanislav Štepka, Ján Tazberík).

Tretia časť s titulom „Blízkosť v našom živote. Spomienky a reflexie“ obsahuje osobne ladené pozdravy, gratulačné a spomienkové texty, ale aj pozdravy zahrnujúce reflexiu odbornej jubilantkinej tvorby od dvadsiatich prispievateľov a prispievateľiek. Z tých prvých spomeniem aspoň list manželov Ladislava a Silvie Mihálikovcov či laudatio Amrita Mehtu, šéfredaktora medzinárodného indického časopisu Saar Sansar, v ktorom vyšli preklady z tvorby M. Bátorovej v hindčine. Anton Baláž okrem iného podčiarkuje, že Bátorová neúnavne propaguje a všemožne sprítomňuje slovenskú literárnu tvorbu v zahraničí a pripomína konferenciu o Tatarkovi v inštitúte INALCO v Paríži v septembri 2019. Anton Hykisch vyzdvihuje všestrannosť M. Bátorovej, jej úsilie a zaniatenosť pri odkrývaní bielych miest na mape slovenskej literatúry, nekonvenčnosť pri zaraďovaní slovenských autorov do širšieho európskeho aj svetového kontextu, jej angažované účinkovanie v spisovateľských organizáciách.

Na koniec zborníka editorky zaradili dva rozhovory. Prvý viedla riaditeľka Ústavu filologických štúdií na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave Mária Vajičková a venuje sa zahraničnému pobytu Márie Bátorovej, jej aktivitám hlavne na In-

štitúte slavistiky v Kolíne nad Rýnom (1995 – 1998), ktorý podľa rozhovoru významne ovplyvnil profesionálnu životnú dráhu jubilantky svojim intelektuálnym, emočným a umeleckým potenciálom. Podľa vyjadrenia Bátorovej, „bez Kolína by som nebola tým, čím som“ (447). Druhé rozsiahle interview viedla Tamara Šimončíková-Heribanová a dala mu názov „Čo sa nechveje, je pevné“; „osobné aj neosobné“ otázky pokryli takmer celé spektrum profesionálnej orientácie M. Bátorovej, „dvojdovostnosti“ jej tvorby, inšpirácií, výsledkov, učiteľského a školského pôsobenia, organizačných aktivít, občianskej apelatívnej poézie atď., a smerovali aj k súkromnej sfére, k rodinnému zázemiu, k vzťahu s otcom, dvojnásobným disidentom, spisovateľom Jozefom Hnitkom, dokumentu o jeho živote, úspešnom usporiadaní rodinnej a kariérnej životnej cesty. Z odpovedí sa utvára a dotvára predstava o človeku, žene, vedkyni, literátke, manželke a matke, Slovenke, Stredoeurópanke.

Mária Bátorová je typom tvorivej, premýšľavej, iniciatívnej a rozhladenej autorky, u ktorej sa v organickej jednote snúbi povestný rozum a cit, a dodajme dôvtip. Hoci editorky podčiarkujú komplexnosť tvorby Márie Bátorovej, je ťažké nejako jednoznačne určiť jej tvorivý typ. Dielo tejto vedkyně a literátky nemusí každému lahodiť, ale nemožno mu uprieť všestrannosť, intelektuálnu poctivosť, zanietenosť a citlivosť. Tieto akordy zaznievajú v Bátorovej prozaických dielach a poézii, ale osobnostné nasadenie a autenticnosť sú doslova hmatateľné aj v jej vedeckých literárnych prácach a esejistke. Stavanie mostov medzi domovom, jeho kultúrou, najmä tou literárnou, a svetom tiež patrí ku kľúčovej dimenzii osobnosti Márie Bátorovej, ktorej obdivuhodnú komplexnú tvorivosť a duchovný elán tento zborník sprítomňuje.

TATIANA SEDOVÁ
Filozofický ústav SAV
Slovenská republika